Taalondersteuning bij jonge kinderen vanuit een educare-benadering

Reflectie- en kennisinstrument voor kleuterscholen

vbjk
Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen

Dit reflectie-instrument kwam tot stand in het kader van het nascholingsproject "Tijd voor Koaliteit: bouwen aan krachtige taalleerkansen in het basisonderwijs" van Arteveldehogeschool.

Arteveldehogeschool coördineerde dit project en VBJK (Centrum voor Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen) zette als projectpartner mee zijn schouders onder dit project.

REFERENTIE

VBJK (2024). Taalondersteuning bij jonge kinderen vanuit een educare-benadering*: Reflectie- en kennisinstrumenten voor kleuterscholen.* https://www.educare.vbjk.be

MET SPECIALE DANK AAN

Lisandre Bergeron-Morin, Sandra Van der Mespel, Morgan Plaisier, Katrien Van Laere, Brecht Peleman, Mike De Cloedt (eindredactie) en alle VBJK-teamleden voor hun contributies.

Alle Koaliteit-teamleden van Arteveldehogeschool voor hun ideeën, inspiratie, feedback en contributies: Saar Callens, Astrid Delbeke, Laure Evers, Isabelle Step, Tinneke van Bergen en Christel Van Vreckem.

vbjk | artevelde hogeschool

Inleiding

Een taalrijke omgeving voor kinderen betekent ook een kansrijke omgeving voor kinderen. Het belang van taalontwikkeling bij jonge kinderen voor hun latere schooltraject en in het leven hoeft niet meer bewezen te worden. Een rijke taalbeleving zorgt er ook voor dat kinderen in interactie en connectie kunnen gaan met hun omgeving in het hier en nu. Zowel uit onderzoek als praktijk weten we dat een rijke taalomgeving voor kinderen het best tot haar recht komt vanuit een 'educare'-benadering[1].

Deze **educare-benadering** omvat het creëren van omgevingen voor kinderen, families en lokale gemeenschappen waar zorg, spelen en leren onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Dit betekent concreet dat fysieke zorgactiviteiten zoals eten, drinken, naar het toilet gaan ... in essentie pedagogisch en leerrijk kunnen zijn. Het ondersteunen van cognitieve, sociale, motorische en artistieke leerprocessen vraagt tegelijkertijd een zorgende houding van de professionals in een zorgzame schoolomgeving. Kortom, **leren is zorg en zorg is leren**.

Voor kinderen in een maatschappelijk kwetsbare situatie, kinderen met een specifieke ondersteuningsbehoefte, meertalige kinderen die het Nederlands aan het leren zijn en de jongste peuters en kleuters, is een veilige en zorgzame ruimte des te belangrijker. Zo kunnen zij op hun tempo met taal experimenteren, rijke input krijgen met respect voor hun diversiteit, en met oog voor hun verschillende taalvaardigheden.

Bouwen aan een krachtige, taalrijke omgeving in de kleuterschool op alle momenten doorheen een schooldag van een kind is van essentieel belang. Uit onderzoek blijkt dat er tijdens **zorgmomenten, overgangsperiodes en vrij spel** van kinderen veel taalpotentieel aanwezig is dat nog veel sterker benut kan worden. Dit is echter niet enkel de individuele verantwoordelijkheid van een leerkracht en/of kinderbegeleider. Het vergt een competente teamaanpak waarin er via kritische reflectie, ervaringsdeskundigheid, kennisverwerving en coconstructie met ouders, een gemeenschappelijke visie (vaak beschreven in een taalbeleid) kan ontwikkeld worden.

Om kritische reflectie te stimuleren en een lerende sfeer te creëren binnen schoolteams, hebben we deze **reflectie- en kennisinstrumenten** ontwikkeld om teamdiscussies te begeleiden of individuele reflectietrajecten met medewerkers op te zetten.

[1] 'Educare' als pedagogische benadering is erkend in internationale literatuur en internationale beleidsinstellingen zoals UNESCO, de Europese Commissie en de Raad van Europa, en heeft ook een kinderrechtenvertaling.

DE VIJF BOUWSTENEN VAN EEN EDUCARE-BENADERING

1) Vertrek vanuit het perspectief van jonge kinderen.
2) Draag zorg voor ouders.
3) Beschouw zorg als een essentieel onderdeel van het werk.
4) Zet in op spelend leren en verdiepend spelen.
5) Werk samen aan een doorgaande lijn en warme transities, over organisaties en functies heen.

Dit conceptuele kader wordt eenvoudig en visueel uitgelegd in een korte animatiefilm (zie: Handleiding A).

(Van der Mespel et al., 2022)

VOOR WIE ZIJN DEZE REFLECTIE-INSTRUMENTEN BEDOELD?

- leerkrachten en kinderbegeleiders in basisvoorzieningen voor jonge kinderen zoals kleuterscholen, opvanginitiatieven en kindcentra;
- pedagogisch ondersteuners, coaches, zorgcoördinatoren, directies … die teams ondersteunen in het ontwikkelen van een sterk taalbeleid.

INHOUD

- twee handleidingen:
  - (A) Kennismaken met de educare-benadering aan de hand van een filmpje;
  - (B) Reflectie en uitwisseling uitlokken vanuit stellingen;
- tien kenniskaarten;
- tien hands-on stellingenkaarten;
- een lijst van bronnen en extra referenties.

HANDLEIDING A

Kennismaken met de educare-benadering aan de hand van een filmpje

Aan de hand van een korte animatiefilm maken deelnemers kennis met educare of samenwerken aan een zorgzame speelleeromgeving voor kleuters.

DOELEN

De deelnemers …

- maken kennis met de educare-benadering;
- verkennen de meerwaarde en het belang van investeren in een zorgzame speelleeromgeving;
- maken kennis met inspirerende materialen over educare;
- reflecteren over hun eigen pedagogische aanpak vanuit een educare-bril;
- reflecteren over mogelijkheden en drempels voor een educare-benadering in hun team en school.

MATERIAAL

- animatiefilm over de *educare-benadering* (te vinden op www.educare.vbjk.be | wat is educare | introductiefilm);
- www.educare.vbjk.be met inspirerende materialen over educare;
- technische benodigdheden (bv. laptop, beamer, geluidsinstallatie).

STAPPEN

VOOR DE SESSIE

1. Praktische voorbereiding.
- Bekijk eventueel vooraf de animatiefilm *Wat is educare?* en/of de materialen op www.educare.vbjk.be.
- Voorzie de technische benodigdheden (bv. laptop, beamer, geluidsinstallatie).

TIJDENS DE SESSIE

Methode duiden

- Leg het doel en het verloop van de methode uit (zie doelen).

Animatiefilm bekijken

- Bekijk de animatiefilm *Wat is educare?* in groep.

Bespreking

- **In de groep**: vraag aan de deelnemers wat er bij hen blijft hangen van de film, en welke vragen de film eventueel bij hen oproept.
- **In deelgroepjes**: verdeel de groep in deelgroepen die elk vanuit een bepaald perspectief nadenken over het belang van *samenwerken aan een zorgzame speelleeromgeving voor kleuters*. Waarom is inzetten op zorgzame speelleeromgeving van belang ...
  - voor kinderen?
  - voor ouders?
  - voor kinderbegeleiders/leerkrachten?
  - voor lokale gemeenschappen en buurt?
  - voor de maatschappij als geheel?
- **Besluit**: koppel de inzichten van de deelgroepjes terug in grote groep en formuleer hierbij een besluit.

NA DE SESSIE

- Introduceer www.educare.vbjk.be. Maak de deelnemers wegwijs in de website. Geef de deelnemers eventueel een gerichte lees- en/of kijkopdracht mee.

REFLECTIEVRAGEN OM UITWISSELING IN GANG TE ZETTEN

- Welke elementen uit het animatiefilmpje resoneren met je eigen ervaring en inzichten?
- Welke elementen roepen vragen bij jou op?
- Welk beeld roept het filmpje bij je op?
- Wat zijn mogelijkheden en drempels voor een educare-benadering? Op klasniveau? Op schoolniveau? Op macroniveau?

HANDLEIDING B

Reflectie en uitwisseling uitlokken vanuit stellingen

Met behulp van stellingen onderzoeken en bevragen de deelnemers elkaars standpunten over 'taalondersteuning vanuit een educare-benadering'.

DOELEN

- De reflectievragen vertrekken elk vanuit een of meerdere bouwstenen van educare en gaan de volgende zaken onder de aandacht brengen:
  - De taalontwikkeling bij kleuters vanuit een educare-perspectief ondersteunen.
  - Samenwerken met ouders aan taalontwikkeling vanuit een educare-perspectief.
  - Diversiteit in de taalontwikkeling van kinderen met respect benaderen en ondersteunen.
  - Mythes en vragen over de taalontwikkeling van jonge kinderen verkennen.
  - Pedagogische continuïteit tussen kinderopvang, buitenschoolse opvang, kleuterschool en lagere school initiëren.

MATERIAAL

- tien hands-onstellingkaarten (te knippen tot A6-formaat)
  - Op elke kaart staat een stelling die reflectie en discussie tussen de deelnemers in gang kan zetten.
  - Een expertgroep van onderzoekers, ondersteuners en leerkrachten werd geconsulteerd over de zinvolheid van de stellingen. Samen kwamen we tot tien afgewerkte stellingen om verschillende invalshoeken van taalondersteuning te bespreken vanuit een educare-benadering.

- tien kenniskaarten (A5-formaat)
  - Bij elke stelling hoort een kenniskaart met reflectievragen om de discussies te verdiepen. Deze kennis omvat informatie vanuit wetenschappelijk onderzoek (wat weten we erover?) en interessante bronnen (verder lezen).
  - Deze kaarten zijn in eerste instantie bestemd voor de facilitator van de teamdiscussie.
  - Alle bronnen kan je ook terugvinden bij **REFERENTIES**.

STAPPEN

VOOR DE SESSIE

- Selecteer de stellingen die op dat moment het meest relevant zijn voor de deelnemers, afhankelijk van de thema's waarover je het wil hebben.
- Lees de kenniskaarten en, indien nodig, lees extra bronnen om je te verdiepen in een aspect.

TIJDENS DE SESSIE

Methode duiden

- Leg het doel en het verloop van de methode uit.
  - Verduidelijk dat de stellingen zo geschreven zijn om discussie uit te lokken. Ze dienen niet zozeer om het 'juiste' antwoord te vinden (bijvoorbeeld één woord in de stelling kan ervoor zorgen dat mensen het er niet volledig mee eens zijn, maar ook niet volledig oneens, maar op die manier wel een discussie kunnen opstarten!)
  - In grotere groepen: creëer discussietafels van maximum 6 deelnemers.

Stelling kiezen en standpunt innemen

- Laat een deelnemer een **stelling kiezen en voorlezen** of kies en lees er zelf een voor.
  - Vraag de deelnemers om een **standpunt** in te nemen en dat **toe te lichten**. Dit kan je op verschillende manieren doen. Sommigen werken bijvoorbeeld graag met een denkbeeldige lijn gaande van oneens naar eens. Je kan ook gewoon luisteren naar elkaars standpunten. Je bepaalt dit volgens de groepsdynamiek.
  - In grotere groepen: duid eventueel iemand aan die het woord zal nemen.
- Start de discussies op of geef het gesprek een andere wending aan de hand van de reflectievragen op de kenniskaarten.
- **Schrijf** de argumenten eventueel op een flip-over voor een plenaire terugkoppeling.
- Bespreek de **wellicht heel uiteenlopende** standpunten, en diep die zo goed mogelijk uit. Je hoeft niet te proberen om tot een consensus te komen, al kan het proces daarnaartoe interessant zijn.

Inbrengen van kennis

- Tijdens of na de discussie kunnen de gesprekken verrijkt worden met kennis uit wetenschappelijk onderzoek (waarvan je een korte samenvatting vindt op de kenniskaarten).

NA DE SESSIE

- Vat de belangrijkste inzichten samen, eventueel met behulp van de argumenten op de flip-over.
- Cluster thema's en discussiepunten in een kort verslag.
- Bekijk de kenniskaarten om na te gaan of er nog verduidelijking nodig is.

STELLING 1

Kinderbegeleiders en kleuterleerkrachten die samenwerken in de klas, hebben een even belangrijke rol in de taalondersteuning aan kinderen.

DOEL

- Reflectie en uitwisseling uitlokken over de meerwaarde en rol van andere begeleiders op school (naast de leerkracht) op het vlak van taalondersteuning aan kinderen.
- Verkennen van de meerwaarde van een multidisciplinaire aanpak in de klas.

VERDER REFLECTEREN

- Kunnen leerkrachten en kinderbegeleiders dezelfde rollen opnemen op het vlak van taalondersteuning of spelen zij verschillende/complementaire rollen?
- Op welke manier wordt de pedagogische rol van een kinderbegeleider benadrukt/gewaardeerd in de school? Zie je kansen om die te versterken?
- Wat zijn de sterktes van beide profielen en hoe kan je deze verbinden? Hoe wordt de samenwerking tussen leerkracht en kinderbegeleider in de klas besproken?
- Als je de dag van een kind overloopt (van aankomst tot vertrek op school), waar zie je kansen om sterker in te zetten op rijke interacties? Wie is er dan aanwezig? Wie is er beschikbaar?
- Hoe kunnen kinderbegeleiders en leerkrachten zich professioneel ontwikkelen wat taalondersteuning betreft?

WAT WETEN WE EROVER?

Elke volwassene kan rijke en betekenisvolle verbale interacties aangaan met kinderen. Leerkrachten of kinderbegeleiders in de klas of in de buitenschoolse opvang, leerkrachten lichamelijke opvoeding … hebben dus allemaal **een belangrijke rol in het ondersteunen van de taalontwikkeling**.

- **Het benutten van álle momenten doorheen de dag**: een dag van een kind op school bestaat uit meer dan activiteiten begeleid door de leerkracht. Een belangrijk deel van de dag bestaat uit zorgmomenten, overgangsmomenten en vrij spelen. Dit is nog meer het geval bij jonge kleuters. Om een stimulerende taalomgeving te creëren, is het dus nodig om breder te kijken dan de begeleide activiteiten. Elk moment biedt namelijk kansen voor het aangaan van rijke en betekenisvolle interacties met kinderen. Denk aan eten, handen wassen, schoenen aan- en uittrekken, vrij spel in de klas, speeltijd …
- Doorheen de dag staan verschillende volwassenen (binnen en buiten de klas) in voor de begeleiding van de kinderen. Internationaal onderzoek leert dat kinderbegeleiders die in de klas meewerken met de leerkracht soms meer mogelijkheden hebben om met kinderen individuele rijke gesprekken aan te gaan. Dat geldt in het bijzonder voor kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften. Omgekeerd nemen ondersteunende begeleiders soms de groep over om de leerkracht de kans te geven bepaalde kinderen meer specifieke ondersteuning te bieden. **Elke begeleider**, zowel in als buiten de klas, kan dus een belangrijke rol spelen in de taalondersteuning, als die **gewaardeerd en opgeleid** is om die rol op te nemen.
- Door in te zetten op de professionele ontwikkeling van elke begeleider en leerkracht verbetert de **kwaliteit van de interacties tussen professionals en kinderen**, ongeacht de initiële opleiding van de professional.

VERDER LEZEN | BRONNEN

- de publicatie *Combinatiefunctie kinderbegeleider in kleuteronderwijs en opvang* (Van der Mespel, S. et al., 2022);
- de artikel *Partnerships in Full-Day Kindergarten Classrooms* (Underwood, K. et al., 2016);
- de meta-analyse *The effects of language- and literacy-focused professional development on early educators and children* (Markussen-Brown, J. et al., 2017);
- de publicaties vanuit het VALUE-project (VBJK, 2021)
- de podcast *Naar een slimme inzet van kinderverzorgers in kleuterklas* (op *Spotify*).

STELLING 2

Ik ga in dialoog met ouders over de talen die zij thuis spreken en over hun ideeën over het meertalig opvoeden van hun kind.

DOEL

- Reflectie en uitwisseling uitlokken over het bouwen van een taalrijke omgeving in partnerschap met ouders van meertalige kinderen.
- Ouders leren zien als belangrijke mede-opvoeders en partners.

VERDER REFLECTEREN

- Wat weet je over de meertalige context van de gezinnen van de kinderen in jullie klas/school?
- Hoe kan je met ouders op een positieve en open manier in dialoog gaan, zonder in een 'adviesmodus' te vallen? Wat is de rol van de leerkracht en de kinderbegeleider om hierover in gesprek te gaan met ouders?
- Op welke manier kan je interesse tonen in de thuistaal van de ouders? Hoe kan je dat doen zonder het Nederlands naar het achterplan te schuiven of te belemmeren?
- Welke ideeën of overtuigingen heb jij over meertaligheid? Wat denken de collega's erover? En de directie?
- Op welke manier wordt je taalbeleid van school in dialoog gebracht met ouders?
- Welke condities zijn nodig om ouders zich op hun gemak te laten voelen bij het stellen van vragen over taalondersteuning?

WAT WETEN WE EROVER?

Meertalige ouders zitten vaak met **vragen** en hebben steun en bevestiging nodig van de school over hoe ze hun kind het best meertalig opvoeden. Maar ze durven hier vaak niet het gesprek over te openen en vragen te stellen.

- Een **warme vertrouwensrelatie** met ouders van in het begin installeren, is verweven met het connecteren en het in dialoog gaan. Partnerschap met meertalige ouders begint vaak met **nieuwsgierigheid**. Aarzel niet om vragen te stellen over hun talen, hun thuiscultuur, hun parcours en wat zij belangrijk vinden als ouders. Gebruik foto's, een dagrooster, visuele en/of geschreven materialen, een praatplaat, een vertaalapp ... om het gesprek te faciliteren. Probeer bij vragen het perspectief van de ouders in te nemen: wat bedoelen ouders nu echt met deze vraag? Wat zijn hun onderliggende noden?
- De **dialoog van bij de start op school initiëren**, zorgt ervoor dat vragen en zorgen van ouders een gedeelde zorg kunnen worden met de professionals. Vragen kunnen gaan over de taal, maar gaan ook breder over de zorg van hun kind: ziet de leerkracht mijn kind? Mag mijn kind erbij horen? Zal mijn kind meekunnen in de klas? Een empathische houding naar ouders toe kan hierbij helpen: wat wil het zeggen als ouders niet lang in de klas blijven of weinig vragen stellen?
- Hou in gedachten dat er geen 'beste' manier is om een kind meertalig op te voeden. Als leerkracht of kinderbegeleider voel je misschien soms de druk om de juiste tips en adviezen aan ouders te geven bij vragen, maar weet dat er **verschillende aanpakken mogelijk** zijn. Het is vooral belangrijk om hierover te kunnen praten en samen mee te denken met de ouders. Als ouders zijn zij expert over hun kind, maar professionals hebben ook hun eigen expertise over hoe zij het kind ervaren in de schoolcontext.
- Meertalige ouders kiezen er bijvoorbeeld voor om het kind in de thuistaal op te voeden. Geef hun aan dat de taal die zij thuis spreken ook heel waardevol is voor de ontwikkeling van hun kind. Maar ze kunnen er natuurlijk ook voor kiezen om net wel het Nederlands thuis aan te bieden.
- Het taalbeleid binnen een gezin kan ook evolueren. Wat werkt voor een gezin in het begin, kan anders zijn na verloop van tijd. De dialoog moet daarom ook een **open proces** blijven.

VERDER LEZEN | BRONNEN

- het boek Unsilencing multilingualism. Supporting professionals in ECEC. (Peleman, B. 2023);
- alle tools uit Planting languages (2022) (www.plantinglanguages.com);
- de themapagina's *Taalstimulering en meertaligheid* op de website van het agentschap Opgroeien;
- de tool *Verbinden met ouders* (Be-In project, Stad Gent, De Blauwe Lelie en VBJK, 2024);
- de artikels van Van Laere, K. (2017 en 2018) over perspectieven van ouders in de kleuterklas.

STELLING 3

Inzetten op talige interacties over eten tijdens eetmomenten met kinderen (vieruurtje, middageten …) is effectiever dan een voorbereide activiteit met een woordenschatlijst over eten.

DOEL

- Reflectie en discussie uitlokken over de aanpak van taalondersteuning in de kleuterschool, in het bijzonder over de rol van informele vs. formele activiteiten, en over het belang van het creëren van een betekenisvolle context voor de ontwikkeling van woordenschat.

VERDER REFLECTEREN

- Hoe kunnen talige interacties tijdens informele momenten intentioneel geïnstalleerd worden?
- Wat zijn betekenisvolle interacties vanuit een kinderperspectief?
- Welke activiteiten of momenten bieden, vanuit jouw ervaring, een goede context voor rijke en betekenisvolle interacties met kinderen? Hoe creëer je daar de condities voor?
- Wat zijn mogelijke valkuilen bij het gebruiken van woordenschatlijsten in de taalondersteuning aan kinderen? Wat kan anders?
- Welke strategieën gebruik je om de woordenschat van kinderen te verrijken?

WAT WETEN WE EROVER?

Zowel **informele als formele momenten** bieden opportuniteiten om de **woordenschatontwikkeling** van kinderen te ondersteunen, zolang het belang van rijke, betekenisvolle interacties centraal blijft staan.

- Onderzoek bevestigt dat de **kwaliteit van interacties** tijdens een activiteit belangrijker is voor de taalontwikkeling dan de activiteit zelf. Dit betekent echter niet dat voorbereide activiteiten niet belangrijk zijn. Het draait er vooral om dat je ze benut als een middel om interactiekansen te creëren. Tijdens het vieruurtje kunnen die net zo rijk zijn als tijdens andere, meer geplande activiteiten gedurende de dag.
- Kinderen leren woordenschat makkelijker en op een meer diepgaande manier in een **betekenisvolle context** waarin ze sterk betrokken zijn. Als kinderen de namen van het fruit horen tijdens het vieruurtje, wanneer ze het fruit effectief eten, ruiken, smaken en snijden, dan kan er op een sterkere manier geleerd worden dan wanneer ze fruit zien op de kaarten in een memoryspel. Hetzelfde geldt voor de werkwoorden: snijden, schillen, pureren … en andere soorten woorden: traag, snel, lang, kort, veel, weinig, lekker …
- Ondanks deze kennis wordt de pedagogische waarde van informele momenten doorheen de dag **vaak onderschat** en daardoor te weinig gebruikt om intentionele en taalstimulerende interacties met kinderen te initiëren, met aandacht voor rijke, nieuwe woorden.
- Woordenschatlijsten zijn vaak gemaakt met goede intenties en hebben een interessante focus op een divers aanbod aan woorden. Ze kunnen echter de focus van de leerkracht wegnemen van waar kinderen op dat moment mee bezig zijn, van waar hun aandacht naartoe gaat en van wat voor hen op dat moment betekenisvol en nuttig kan zijn in de communicatie.
- Door **een diversiteit aan ervaringen en contexten** te creëren waarin de woorden aan bod komen – en waar het memoryspel ook zijn plek kan hebben – verrijken kinderen hun conceptuele kennis en hun semantische netwerk. Dan kunnen ook nieuwe en complexere woorden gemakkelijker geleerd worden. Dat is ook het geval voor meertalige kinderen wanneer zij concepten verkennen in een andere taal naast het Nederlands.
- Diverse activiteiten bieden goede kansen aan jonge kinderen om de wereld te verkennen en tegelijkertijd hun taalvaardigheden te verrijken. Denk bijvoorbeeld aan een verhaal lezen, muzikale en artistieke expressie, een natuuruitstap … Ook bij voorbereide activiteiten kan de focus dus blijven liggen op betekenisvolle interacties!

VERDER LEZEN | BRONNEN

- de boeken *Minimaal Maxitaal* (VBB-OCB, 2012) en *Maximaal Megataal* (Algoet, M. 2016);
- het OESO-rapport (2021) Starting Strong VI. Supporting Meaningful Interactions in ECEC.

STELLING 4

Bij een kind dat (nog) weinig spreekt, blijf je het best bij eenvoudige vragen en woordenschat.

DOEL

- Reflectie en uitwisseling uitlokken over 'de lat hoog leggen' voor elk kind, inclusief kinderen die minder praten of de taal aan het leren zijn. In het bijzonder: reflecteren over het aanbieden van een rijke en specifieke woordenschat aan elk kind, mits de nodige ondersteuning en aanpassing.

VERDER REFLECTEREN

- Welke vragen heb je nog over taalontwikkeling in het algemeen en meertalige ontwikkeling in het bijzonder?
- Wat zijn, op basis van jouw ervaringen, goede manieren om kinderen die minder praten of de Nederlandse taal aan het leren zijn te betrekken? Wat zijn de beste contexten of momenten tijdens de dag om hen te betrekken?
- Welke ervaringen bied je kinderen aan om hun woordenschat te verrijken in een betekenisvolle context?
- Hoe kan je je taal aanpassen aan een kind zonder te simpele en eenvoudige taal te gebruiken?
- Hoe zorg je dat jouw taal uitdaagt en kansen biedt tot rijke interacties voor álle kinderen, ook kinderen die minder praten?

WAT WETEN WE EROVER?

Ook bij kinderen die minder praten of de Nederlandse taal aan het leren zijn, gebruik je best **uitdagende woordenschat en vragen**, weliswaar met aangepaste ondersteuning.

- Onderzoek in ECEC (Early Childhood Education and Care) en in gezinscontexten heeft aangetoond dat volwassenen de neiging hebben om minder taalondersteuningsstrategieën (bv. open vragen stellen, extra aandacht geven aan een woord, een diverse en rijke taal aanbieden, een zin verrijken, een heen-en-weerdialoog bouwen …) te gebruiken bij kinderen die minder praten. Nochtans zijn taalondersteuningsstrategieën net wat deze groep kinderen méér nodig heeft.
- Een taalaanbod dat inspeelt op de **'zone van de naaste ontwikkeling'** werkt het best om de taalontwikkeling bij kinderen te ondersteunen. Dat wil zeggen dat je een taalniveau gebruikt dat net iets complexer is dan het niveau dat een kind al zelfstandig kan gebruiken. Dit betekent dat jongere kinderen en kinderen die een taal leren in eerste instantie wél profiteren van het vaak horen van dezelfde woorden in eenvoudige zinnen. Maar heel snel hebben ze nood aan een **meer uitgebreide** woordenschat en **meer complexe** taalstructuren.
- Specifieke woorden die voor een kind in een **betekenisvolle context** voorkomen, kunnen voor dat kind net niet complex zijn. Denk bijvoorbeeld aan een kind dat de exacte complexe namen van elke landbouwmachine kent. Durf specifieke termen te gebruiken (denk ook aan werkwoorden en andere woordsoorten).
- Als je voelt dat je vraag of zin te complex is, dan kan je kinderen op verschillende manieren ondersteunen, zonder de complexiteit van de boodschap en de taal te verliezen.
    - Herhaal de boodschap met iets kortere zinnen.
    - Voeg een voorbeeld toe of ondersteun visueel.
    - Gebruik een synoniem.
    - Stel bij een open vraag mogelijke antwoorden voor (in plaats van te snel naar ja-neevragen te schakelen). Bijvoorbeeld: "wat heb je dit weekend gedaan?" "Ben je thuisgebleven of ben je ergens anders geweest?"
    - Je kan ook ondersteuning bieden door bijvoorbeeld je spreektempo aan te passen en meer tijd te geven aan kinderen om een zin te verwerken en om te antwoorden.

VERDER LEZEN | BRONNEN

- het project TACOS – Taalstimulerende Competenties (www.tacos-project.be);
- het artikel Effects of the teach-model-coach-review instructional approach (Roberts, M.Y. et al., 2014).

STELLING 5

Een warme vertrouwensrelatie tussen begeleider en kind is een voorwaarde om de taalontwikkeling te ondersteunen.

DOEL

- Reflectie en uitwisseling uitlokken over het belang van emotionele ondersteuning en het ontwikkelen van een vertrouwensrelatie voor effectieve taalondersteuning, in het bijzonder voor kinderen in een kwetsbare situatie.

VERDER REFLECTEREN

- In welke context voelt elk kind zich het veiligst om zich te uiten?
- Wat leren kinderen als ze op eigen initiatief op exploratie gaan of spelen? Hoe kan dit geobserveerd en gedocumenteerd worden? Wat is dan de rol van de begeleider/leerkracht?
- Hoe kunnen wij ervoor zorgen dat de signalen van de meer terughoudende of kleinere kinderen opgepikt worden, dat kinderen weten dat de begeleider beschikbaar is om op hun vragen te antwoorden, dat kinderen zien dat de begeleider geïnteresseerd is in wat ze te zeggen hebben, dat die tijd heeft om naar hen te luisteren?
- Hoe kan er tijd gecreëerd worden om ruimte te maken voor kindgerichte interacties?
- Hoe maak je dat waar in een schoolcontext waar het 'leren' centraal staat? Hoe kan je het belang ervan benadrukken?
- Wordt investeren in emotionele ondersteuning onder druk gezet door de 'leer'-tijd?

WAT WETEN WE EROVER?

Voor kinderen, en in het bijzonder voor kinderen in een kwetsbare situatie, is een **warme en ondersteunende relatie** met de begeleider en/of leerkracht een essentiële voorwaarde om te 'profiteren' van educatieve taalondersteuning.

- Jonge kinderen hebben nood aan **sensitieve responsen**. Dat houdt in dat je als leerkracht of begeleider observeert en reageert op de signalen van een kind, ook als die subtiel of non-verbaal zijn. Zo vergroot je de mogelijkheid om betekenisvolle interacties met hen aan te gaan. Daarnaast creëer je zo een positief klimaat, waardoor kinderen zich meer kunnen en durven uitdrukken via klanken, woorden en (later) meer complexe taal.
- Onderzoek leert ons dat een **warme relatie** tussen begeleider en kind belangrijk is. Kinderen in een kwetsbare situatie kunnen zelf onvoldoende de kansen van een rijk taalaanbod benutten als dit niet gebaseerd is op een warme en ondersteunende relatie. Zo zijn emotionele steun en een gevoel van veiligheid essentieel voor meertalige kinderen om de eerste stappen in een nieuwe taal te durven zetten.
- Taalondersteuning is daarnaast effectiever wanneer kinderen betrokken zijn in een activiteit die inspeelt op hun **interesses** en waarin ze **initiatief** kunnen nemen. Dat houdt ook in dat de woorden en zinnen die ze horen, inspelen op wat op dat moment hun aandacht trekt. Daarom start je taalondersteuning beter niet met het stellen van vragen of het aanbieden van complexe taal. Effectieve taalondersteuning begint met tijd nemen om **kinderen te observeren en hun de ruimte te geven om te praten**. Vanuit deze kindgerichte benadering kan je wederkerige gesprekken ontwikkelen en geleidelijk aan meer complexere taal inbouwen.

VERDER LEZEN | BRONNEN

- de publicaties van The Hanen Center (www.hanen.org);
- het artikel *The role of relational and instructional classroom supports in the language development of at-risk preschoolers* (Gosse, C.S. et al., 2014);
- het artikel over *The impact of teacher responsivity education on preschoolers' language and literacy skills* (Cabell, S.Q. et al., 2011);
- het artikel over het SOLEM project in de kleuterscholen van de Franstalige gemeenschap (Leroy, S. et al., 2017).

STELLING 6

Kinderen die Nederlands boven op een andere taal leren, hebben een voorspong in hun ontwikkeling.

DOEL

- Reflectie en uitwisseling uitlokken over andere thuistalen/communicatievaardigheden als basis om op verder te bouwen in het leerproces van het Nederlands.

VERDER REFLECTEREN

- Welke mythes bestaan nog over meertaligheid? Welke spanningen zijn er nog?
- Hoe kijk je naar meertalige kinderen? Welk beeld heb je van hen?
- Is je beeld van een kind hetzelfde ongeacht welke andere talen het spreekt?
- Wat denken de collega's? Hebben jullie een schoolvisie/beleid hierover?
- Wat weet je over de beste strategieën om meertalige kinderen te ondersteunen in hun leerproces van het Nederlands?

WAT WETEN WE EROVER?

Tweetalig of meertalig opvoeden heeft **geen nadelen** voor de ontwikkeling. De brug maken met de thuistaal ondersteunt kinderen net in hun ontwikkeling en biedt hun kansen om zich te ontplooien en te zijn wie ze zijn. Het biedt tegelijk **kansen om het Nederlands te leren.**

- Uit de wetenschap weten we dat meertalige kinderen verder bouwen op de kennis die ze al hebben in hun thuistaal. Het begrijpen van woorden in een andere taal ondersteunt het leren van nieuwe woorden in het Nederlands. Alle input van de verschillende talen die het kind leert, komt namelijk terecht in een gemeenschappelijk kennisreservoir waaruit het kind kan putten. Dit betekent dat hoe sterker kinderen zijn in hun eerste taal, hoe meer (onbewuste) kennis kinderen hebben om ook een tweede taal te kunnen leren.
- Dit vormt een belangrijke motivatie om **positief te kijken** naar de meerdere talen die kinderen bezitten en die een plek te geven binnen de school. Het is daarnaast ook een **basisrecht** voor kinderen om hun eigen taal te kunnen spreken en hun eigen cultuur en godsdienst te mogen beleven. Alle kinderen mogen op school zijn wie ze zijn. Meertalig mógen zijn is daarnaast niet enkel een recht, maar heeft een **positieve invloed op het welbevinden en de betrokkenheid** van de kinderen. De thuistaal is namelijk nauw verbonden met hun culturele identiteit. Kinderen voelen zich dus welkom in de klas als hun thuistaal gerespecteerd wordt.
- De manier waarop wij kijken naar meertaligheid heeft ook een belangrijke invloed op hoe we handelen. Een **meer competent beeld** van meertalige kinderen kan ervoor zorgen dat we ook meer kansen en mogelijkheden zien om die te benutten.
- Dit toont dat de thuistaal een **opstap** is naar de schooltaal (het Nederlands). Als leerkracht of kinderbegeleider kan je op verschillende manieren de taalontwikkeling van kinderen ondersteunen en kansen bieden om te leren. Zo is het belangrijk om de thuistaal een plek te geven in de klas en op school. Ook letterlijk: laat de thuistalen toe in de klas. Maar je kan ook bewust inzetten op meertaligheid. Zo kan je bijvoorbeeld de thuistalen van kinderen zichtbaar maken op school en die waarderen. Of je kan ook aandacht besteden aan de gelijkenissen en verschillen tussen de schooltaal en thuistaal. Je kan in de klas bijvoorbeeld boeken in verschillende talen voorzien.

VERDER LEZEN | BRONNEN

- de tools uit de Reflectiewaaier (Peleman, B. en Hulpia, H., 2022, www.reflectiewaaier.be);
- het blogartikel *SOS meertaligheid in mijn klas. Hoe kan ik kinderen en hun ouders ondersteunen?* (Bergeron-Morin, L. & Hollebeke, I. 2022; kleutergewijs.wordpress.com);
- de websites Brusselvoltaal.be en Meertaligheid.be;
- het verhaal *Een thuis vol taal* op de website van de Universiteit Utrecht.

STELLING 7

Dagelijkse kringmomenten met de volledige klas zijn een effectieve manier om de luistervaardigheden van élk kind te bevorderen.

DOEL

- Reflectie en uitwisseling uitlokken over de pedagogische intenties achter bepaalde activiteiten zoals het kringmoment, over de meerwaarde van activiteiten in kleine vs. grote groepen met het oog op taalondersteuning en over de ondersteuning van luistervaardigheden bij jongen kinderen.

VERDER REFLECTEREN

- Met welke doelen kunnen kringmomenten georganiseerd worden? Wat is voor jou het belang van een dagelijks kringmoment? Voor jouw collega's? Voor jouw directie?
- Welke kinderen praten tijdens een kringmoment? Welke kinderen praten minder?
- Welke plek krijgen activiteiten die starten vanuit de interesse en nieuwsgierigheid van kinderen in een schooldag vs. leerkrachtgeleide activiteiten?
- Welke rol kan een volwassene hebben om de taalontwikkeling bij kinderen te ondersteunen?
- Wat denk jij? Moeten jonge kinderen leren om in stilte te luisteren? Moeten kinderen luisteren oefenen in grote groepen? Kan het anders?

WAT WETEN WE EROVER?

Als het gaat om doelstellingen voor de taalontwikkeling, dan bieden grote groepen de kinderen minder **wederkerige** interactiemogelijkheden die beide aspecten (het begrijpen en het praten) van taalontwikkeling ondersteunen.

- Dagelijkse kringmomenten zijn een **traditioneel deel van een schooldag** in het kleuteronderwijs. Het kringmoment is een ritueel en routineus startmoment, dat de **verbinding** met de groep kan versterken en kinderen kan laten ervaren wat **communicatie** kan zijn in een grote groep. Vanuit deze doelstelling kunnen kringmomenten prima zijn .
- Als wij kringmomenten analyseren vanuit de lens van 'taalontwikkeling', dan hebben zij verschillende **minpunten in vergelijking met andere mogelijke momenten doorheen de dag**: minder kansen voor kinderen om zich te uiten, minder mogelijkheden voor de leerkracht om sensitief te zijn naar de kinderen toe, meer aandacht voor discipline en minder voor wederkerige dialogen … Ook luistervaardigheden worden niet al te best ondersteund in grotere groepen. Kringmomenten zijn dus niet de beste keuze om de taalontwikkeling van de kinderen te ondersteunen, nog minder voor kinderen die extra ondersteuning en aandacht nodig hebben op vlak van taal en communicatie.
- Daarnaast blijkt dat aanbieden van kwaliteitsvolle interacties op verschillende momenten doorheen de dag efficiënter is om de luisterhouding bij kinderen te versterken, dan te 'oefenen' in grote groep. Zo ondersteun je de ontwikkeling van de onderlinge executieve functies in een **warme en veilige context** en bied je succeservaringen aan álle kinderen.
- Desondanks blijkt uit onderzoek dat tijdens de grote groepsmomenten (kringgesprek, voorleesmoment voor de hele klas …) leerkrachten meer complexe taalontwikkelingsstrategieën gebruiken. Aandachtspunten hierbij zijn:
  - Hoe kunnen leerkrachten (en andere volwassenen die in de klas werken) hun 'taalradar' aanzetten, niet enkel in de context van de grote groep, maar ook tijdens alle andere momenten doorheen de dag?
  - Hoe kan de klasorganisatie helpen om momenten in kleinere groep aan te bieden voor gesprekjes, instructies, voorleesmomenten …?

VERDER LEZEN | BRONNEN

- het artikel *Circle Time revisited* (Bustamante, A.S. et al., 2018)
- het boek *Kleuterleerkracht: Het naslagwerk voor kwaliteitsvol kleuteronderwijs* (Dierickx, E. en Koelman, A. 2021)

STELLING 8

Aandacht voor een rijker taalaanbod tijdens routine- en zorgmomenten zou prioritair moeten zijn.

DOEL

- Reflectie en uitwisseling uitlokken over de pedagogische waarde/leerwaarde van zorgmomenten, vanuit een educare-benadering.

VERDER REFLECTEREN

- Wat zijn de mogelijkheden en hindernissen voor taalinteracties tijdens zorg- en routine momenten?
- Hoe kan je dagelijkse routinemomenten die meer gericht zijn op zorg benutten als momenten voor rijke en betekenisvolle interacties? Hoe kijken je collega's hiernaar? En de directie?
- Hoe kan de pedagogische waarde van informele momenten zichtbaar worden?
- Hoe kan het taalaanbod tijdens routinemomenten rijker worden (welke complexere vragen, welke rijkere woordenschat?)
- Op welke manier leren kinderen ook tijdens vrij spelen? Wat kan je rol daarin zijn als volwassene?

WAT WETEN WE EROVER?

Taalinteracties tijdens **routines en zorgmomenten** zijn even belangrijk (zelfs belangrijker voor sommige kinderen) dan interacties tijdens voorbereide activiteiten. Het is belangrijk dat leerkrachten en andere begeleiders hier doelbewust op inzetten voor de taalondersteuning bij de kinderen.

- Kleine dagelijkse routines zijn krachtig voor de taalontwikkeling om verschillende redenen:
  - Interacties ontstaan vaak tijdens routines die meer de context van een-op-een of kleine groepen mogelijk maken: aankleden, luiers verschonen, maaltijden of tussendoortjes eten …
  - De zinnen en woorden die tijdens die momenten gebruikt worden, zijn er die op een natuurlijke manier elke dag, zelfs meerdere keren per dag, herhaald worden.
  - Het is een geruststellende context voor kinderen, vooral voor kinderen die de taal aan het leren zijn of specifieke ondersteuning nodig hebben voor hun taalontwikkeling. Vaak zijn dit momenten waarop deze kinderen zich meer durven uiten en meer praten. Ze zijn hier ook meer ontvankelijk voor extra uitdagingen zoals nieuwe woordenschat verwerven.
- Uit onderzoek blijkt dat deze routines en zorgmomenten **vaak onbenut** blijven in de kleuterklassen. Kleuterleerkrachten willen routines vaak zo snel mogelijk afhandelen. Snel de jas aan, het koekje opeten in de gang, eventjes buitenspelen … om rap terug te kunnen duiken in wat wordt gezien als 'leer'-momenten of activiteiten. Door tijdens al deze routines en activiteiten tijd en ruimte te creëren om te luisteren naar de kinderen, hen te observeren en met hen in interactie te gaan, doe je aan taalondersteuning.
- Leerkrachten voelen vaak dat de tijd schaars is door de manier waarop het schoolsysteem is georganiseerd. Toch bestaan er **alternatieven**:
  - Vanuit een educare-benadering het verloop van de dag samen met je team herdenken, door de ogen van kleine kinderen.
  - De pedagogische waarde van routinemomenten zichtbaar maken voor ouders, collega's (en kinderen!), bijvoorbeeld door pedagogisch documenteren.
  - Gebruikmaken van tempoverschillen tussen kinderen: laat kinderen elkaar helpen. Een kind dat zelf zijn jas kan aantrekken, kan een klasgenoot helpen. Ondertussen kan er een gesprekje ontstaan!

VERDER LEZEN | BRONNEN

- in *Klasse*: Wachten in de kleuterklas: maak van routines leerkansen (Peleman, B. 2020);
- het boek *Slow Knowledge and the Unhurried Child Time for Slow Pedagogies in Early Childhood Education* (Clark, A. 2022).

STELLING 9

Kijken en luisteren is even belangrijk als vragen stellen om taal uit te lokken bij kinderen.

DOEL

- Reflectie en uitwisseling uitlokken over het belang van kindgerichte strategieën in taalondersteuning, met name: sensitief-responsieve communicatie, ruimte laten aan kinderen om te spreken en om in een dialoog het initiatief te nemen, en hier vervolgens op inspelen.

VERDER REFLECTEREN

- Tijdens welke momenten doorheen de dag van een kind ben je als leerkracht of kinderbegeleider het meest beschikbaar om te luisteren naar kinderen en met hen in interactie te gaan? Hoe maak je daar tijd voor?
- Wat zijn andere strategieën om taal uit te lokken bij kinderen?
- Hoe zorg je voor spreekkansen voor élk kind?
- Hoe zorg je dat je met élk kind kansen hebt tot wederkerige interacties?
- Als je een vraag stelt, wat is dan een 'goede' vraag?

WAT WETEN WE EROVER?

Bij kinderen die stiller zijn, is het belangrijk om het **tempo van de interactie te vertragen** en hun zo de kans te geven om deel te nemen aan de dialoog, om eigen ideeën te formuleren en om zelf het initiatief te nemen in het gesprek. Het is vaak meer efficiënt om taal uit te lokken dan vragen te stellen!

- **Je vertraagt het tempo van een interactie door**:
  - tijdens routines en activiteiten tijd vrij te maken om bij de kinderen te zitten vanuit een warme en nieuwsgierige observatiehouding: eerst kijken en luisteren in plaats van eerst vragen stellen. Wat komt er uit de kinderen?
  - bewust pauzes te laten, zodat de kinderen het gesprek kunnen (her)initiëren, hun eigen ideeën kunnen inbrengen, op hun beurt kunnen spreken of gewoon kunnen reageren. Soms kan je zelfs tot vijf seconden wachten vooraleer je verdergaat. Het helpt om de spreektijd tussen jezelf en de kinderen in evenwicht te brengen.
  - te verwoorden wat je ziet, wat je zelf doet en wat de kinderen zien en doen. Kinderen voelen minder druk om een (juist) antwoord te geven met dergelijke opmerkingen dan wanneer je vragen stelt.
  - er steeds over te waken dat je het kind niet voor bent, zodat het de tijd krijgt om zelf een gedachte uit te drukken.
- Door goed te kijken en te luisteren, kan je enerzijds de pogingen van kinderen om te communiceren beter detecteren, maar kan je ook voortbouwen op hun interesses en initiatieven in het gesprek. **'Informeel' en constant observeren** is de eerste pijler van de opvoedingspraktijk voor jonge kinderen, maar desondanks blijft het een praktijk die soms contra-intuïtief is als het gaat over taalontwikkeling, omdat die meer spontaan geassocieerd wordt met praten dan met stil zijn!
- Als je toch vragen stelt:
  - Probeer vragen te stellen waar je het antwoord niet op weet (geen 'evaluatie'-vragen).
  - Probeer vragen te stellen waar het kind niet enkel ja of nee op moet antwoorden.
  - Wees je ervan bewust dat we vaak al veel vragen stellen! Het is beter om minder vragen te stellen, maar wel betere en 'oprechtere' open vragen.

VERDER LEZEN | BRONNEN

- de boeken *Minimaal megataal* (VBB-OCB, 2012) en *Maximaal Megataal* (Algoet, M. 2016);
- de Franstalige tool Astuces Clés. www.astucescles.com (Bergeron-Morin, L., 2024) ;
- het boek *Boordevol taal. Didactiek Nederlands voor het kleuteronderwijs* (Schiepers, M. et al. 2024).

STELLING 10

Het is belangrijk dat kleuterschool en buiten- en voorschoolse kinderopvang een gemeenschappelijke visie ontwikkelen over taalontwikkeling bij kinderen.

DOEL

- Reflectie en uitwisseling uitlokken over de pedagogische continuïteit tijdens verticale (tussen thuis/kinderopvang en kleuterschool) en horizontale transities (doorheen de dag van het kind), in het bijzonder over de samenwerking tussen kinderopvang, buitenschoolse opvang, kleuterschool en andere betrokkende partners tijdens de vroege jaren van kinderen.

VERDER REFLECTEREN

- Wanneer en waar komen verschillende partners van de kinderopvang, buitenschoolse opvang en school samen? Zijn er kansen om pedagogische benaderingen over taalontwikkeling bij kinderen te bespreken?
- Hoe kan je in dialoog gaan met deze partners over visie en pedagogische aanpak? Waarom is dat belangrijk?
- Hanteren jullie een gelijkaardig jargon? Waarover zijn jullie het eens of oneens?
- Op welke manier helpen deze dialoogruimtes om een positief beeld van elk kind te vormen?
- Wat zijn inspirerende praktijkvoorbeelden inzake transitie en taal?

WAT WETEN WIJ EROVER?

Transitiemomenten zijn belangrijke mijlpalen: ze kunnen heel wat positieve effecten hebben, maar veel kinderen en gezinnen zijn ook kwetsbaar tijdens deze periodes. **Pedagogische continuïteit**, onder andere op vlak van taalontwikkeling, zorgt voor een doorgaande lijn en een warme overgang.

- Onderzoek toont dat **continuïteit** tijdens de periode van 0 tot 6 jaar erg belangrijk is. In Vlaanderen zijn voorzieningen voor jonge kinderen nog heel gefragmenteerd: het gescheiden systeem van buiten- en voorschoolse opvang en kleuteronderwijs zorgt ervoor dat het kind vaak abrupte overgangen moeten maken. Dat betekent nieuwe omgevingen, nieuwe gezichten, nieuwe regels en rituelen … **Meer afstemming en samenwerking**, waarin de ontwikkeling en het perspectief van het kind centraal staan, zou deze transities soepeler kunnen maken. Kinderen bloeien open en komen tot leren in een omgeving die voor hen vertrouwd voelt. Experten pleiten voor 'kindrijpe voorzieningen' in plaats van het 'schoolrijp' maken van het kind.
- Enerzijds hebben we de **verticale transitie** van de voorschoolse opvang naar de kleuterklas en buitenschoolse opvang. Het beleid heeft hier een belangrijke rol in, maar scholen en opvang kunnen zelf ook initiatief nemen voor een zachte overgang:
  - Vertrek vanuit eenzelfde pedagogische visie: zet alle neuzen in dezelfde richting.
  - Deel jullie kennis over het kind met elkaar: de opvang en ouders hebben waardevolle informatie over het kind.
  - Geef aandacht aan wenmomenten waarbij de ouders, het kind, de leerkracht en de kinderbegeleider op een veilige manier kennis kunnen maken met elkaar in de nieuwe klas.
  - Integreer herkenbare rituelen voor het kind in de werking van de school en de klas.
  - …
- Ook doorheen de dag maken kinderen heel wat **'microtransities'** (horizontale transities): veranderen van ruimte, van opvoeder, van de klas naar de speeltijd, van de school naar de opvang … Ook hier kan je allerlei afspraken samen maken die voor meer continuïteit zorgen:
  - Bewust aandacht hebben voor prikkelende omgevingen (bv. de eetruimte, de klas): is er ruimte voor rustplaatsen? Kan de buitenschoolse opvang hier iets in betekenen? …
  - Continuïteit in de gezichten van de volwassenen, bijvoorbeeld begeleiders van de buitenschoolse opvang begeleiden ook op de speelplaats, tijdens het eetmoment …
  - …

VERDER LEZEN | BRONNEN

- alle documentatie uit projecten op de website van VBJK: InTrans, START en Doorgaande Lijn;
- verschillende artikels over transitie: Van Laere , K., en Peleman, B. (2018), Vandenbroeck, M. et al. (2019), Van Laere K. (2023), Peleman et al., (2019) ;
- het OESO-rapport over transities in ECEC Starting Strong V (OESO, 2017).

REFERENTIES

Algoet, M. (2016). Maximaal Megataal. Garant Uitgevers.

Bergeron-Morin, L. (2024). Astuces Clés. www.astucescles.com

Bergeron-Morin, L. & Hollebeke, I (2022). SOS meertaligheid in mijn klas. Hoe kan ik kinderen en hun ouders ondersteunen? Blog Kleutergewijs. https://kleutergewijs.wordpress.com/

Bogaert, E., Boeckx, J., Bylois, L., Estercam, I., Gheeraert, E. & V. Peeters (VBB-OCB) (2012) Minimaal Maxitaal. Talige tips bij routines in de onthaalklas en de eerste kleuterklas. Antwerpen: Garant.

Bustamante, A.S., Hindman, A.H., Champagne, C.R. & Wasik, B.A. (2018) Circle time revisited: How do preschool classrooms use this part of the day? Elementary School Journal, 118(4), 610-631.

Cabell, S. Q., Justice, L. M., Piasta, S. B., Curenton, S. M., Wiggins, A., Turnbull, K. P., & Petscher, Y. (2011). The impact of teacher responsivity education on preschoolers' language and literacy skills. American Journal of Speech and Language Pathology, 20(4), 315-330.

Cadima, J., Nata, G., Barros, S., Coelho, V., & Barrate, M. C. (2020). Literature review on early childhood education and care for children under the age of 3. Paris: OECD.

Clark, A. (2022). Slow Knowledge and the Unhurried Child Time for Slow Pedagogies in Early Childhood Education. Routledge.

Dierickx, E. & Koelman, A. (2021) Kleuterleerkracht: Het naslagwerk voor kwaliteitsvol kleuteronderwijs. Academia Press.

Duval, S. (2016). Soutenir les habiletés liées aux fonctions exécutives par des interactions de qualité en classe. Revue Préscolaire, 54(4), 12-14. https://aepqkiosk.milibris.com/revue-prescolaire/revueprescolaire/n544-2016

Europese Commissie (2018). Council Recommendation on High Quality Early Childhood Education and Care Systems. SWD (2018) 173. Brussels: European Commission.

Europese Commissie. (2011). Early childhood education and care: Providing all our children with the best start for the world of tomorrow. Brussels: European Commission.

Gosse, C. S., McGinty, A. S., Mashburn, A. J., Hoffman, L. M., & Pianta, R. C. (2014). The role of relational and instructional classroom supports in the language development of at-risk preschoolers. Early Educational Development, 25(1), 110-133.

Kouwen, M. (2024). Een thuis vol taal. Universiteit Utrecht. https://www.uu.nl/

Lazzari, A., Balduzzi, L., Van Laere, K., Boudry, C., Rezek, M., & Prodger, A. (2020). Sustaining warm and inclusive transitions across the early years: insights from the START project. European Early Childhood Education Research Journal, 28(1), 43-57.

Leroy, S., Bergeron-Morin, L., Desmottes, L., Bouchard, C., & Maillart, C. (2017). Observer et évaluer la qualité des interactions enseignante/enfants à l'école maternelle en Belgique pour soutenir le développement langagier des enfants de 4 ans : une étude exploratoire. *Tranel, 66*, 67-85.

Markussen-Brown, J., Juhl, C. B., Piasta, S. B., Bleses, D., Højen, A., & Justice, L. M. (2017). The effects of language- and literacy-focused professional development on early educators and children: A best-evidence meta-analysis. Early Childhood Research Quarterly, 38, 97-115.

Kaga, Y., Bennett, J., & Moss, P. (2010). *Caring and learning together. A cross-national study on the integration on early childhood care and education within education.* Paris: UNESCO.

OECD. (2017). Starting Strong V. Transitions from Early Childhood Education and Care to Primary Education.

OECD. (2021). Starting Strong VI. Supporting Meaningful Interactions in Early Childhood Education and Care.

Onderwijsinspectie (2020). Onderzoek kleuterparticipatie onderwijsinspectie https://www.onderwijsinspectie.be/nl/onderzoek-kleuterparticipatie

Peleman, B. (2023). Unsilencing multilingualism. Supporting professionals in ECEC. Universiteit Gent.

Peleman, B. (2020). Wachten in de kleuterklas: maak van routines leerkansen. *Klasse*. https://www.klasse.be/218708/wachten-in-de-kleuterklas/

Peleman, B. & Hulpia, H. (2022) Reflectiewaaier: omgaan met meertaligheid. Gent: VBJK. https://www.reflectiewaaier.vbjk.be

Peleman, B., & Van Laere, K. (2018). Zorg en leren bij de jongste kleuters. In M. Vandenbroeck (Ed.), De staat van het kind. Het kind van de staat. Naar een pedagogiek in voorschoolse voorzieningen. Turnhout: Gompel & Svacina.

Peleman, B., Vandenbroeck, M., & Van Avermaet, P. (2019). De overgang naar de kleuterschool voor kinderen uit gezinnen in armoede. Gent: Universiteit Gent.

Planting languages (2022). https://www.plantinglanguages.com.

Raad Van Europa (2019). Council recommendation of 22 May 2019 on High-Quality Early Childhood Education and Care Systems, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0605(01)&rid=4

Roberts, M.Y., Kaiser, A.P., Wolfe, C.E., Bryant, J.D. & Spidalieri, A.M. (2014). Effects of the teach-model-coach-review instructional approach on caregiver use of language support strategies and children's expressive language skills. Journal of Speech, Language and Hearing Research, 57(5), 1851-69.

Schiepers, M. et al. (2024). Boordevol taal. Didactiek Nederlands voor het kleuteronderwijs. Gent, OWL Press. https://www.arts.kuleuven.be/cto/materialen/kleuter/taalverwerving/boordevol-taal

Stad Gent, De Blauwe Lelie & VBJK (2024). *Verbinden met ouders*. Be-In-Erasmus+ project: www.vbjk.be/en/project/be-in

TACOS – Taalstimulerende competenties. https://tacos-project.be/

The Hanen Center. https://www.hanen.org/

Underwood, K., Di Santo, A., Valeo, A., & Langford, R. (2016). Partnerships in Full-Day Kindergarten Classrooms: Early Childhood Educators and Kindergarten Teachers Working Together. CANADIAN CHILDREN, 41(1).

United Nations Committee on the Rights of the Child, UNICEF, & Bernard van Leer Foundation. (2006). *A Guide to General Comment 7: 'Implementing Child Rights in Early Childhood'*. Den Haag: Bernard van Leer Foundation.

VVB-OCB. Minimaal maxitaal. Een boek vol talige tips bij routines in de onthaalklas en eerste kleuterklas. Garant.

VBJK (2021). VALUE-PROJECT: *Meer kinderverzorg(st)ers in kleuteronderwijs: hoera? Zes ankerpunten voor beleid en praktijk.* Gent: VBJK. https://vbjk.be/storage/files/8398fb19-fe5a-4b20-b96f-ea017d1e356f/rapport-value-zes-ankerpunten.pdf

VBJK (2021). VALUE literatuurstudie over kinderbegeleiders in onderwijs en professionele ontwikkeling: https://vbjk.be/storage/files/c820f1d6-3df4-485b-b65b-7d296ea85bc4/report-literature-review-supporting-the-collaboration-between-ecec-core-and-assisting-practitioners.pdf

VBJK (2021). VALUE podcast educare samenwerking kinderbegeleider-leerkracht: https://open.spotify.com/show/7rChpKEzXkj3mrxe99sUtG

VBJK (2021). VALUE roadmap educare via samenwerking kinderbegeleider-leerkracht: https://www.value-ecec.eu/wp-content/uploads/2021/01/ROADMAP-NL.pdf

Vandenbroeck, M., Van Laere, K., & Peleman, B. (2019). Gelijke kansen: de kleuterschool als probleem of als oplossing? In VLOR (Ed.), Spots op onderwijs: wetenschappers voor het voetlicht. Tielt: Lannoo Campus.

Van der Mespel, S., Boudry, C., Nouwynck, A., Sienaert, H., Verschelden, M. (2022). Combinatiefunctie kinderbegeleider in kleuteronderwijs en opvang. Mogelijkheden, aandachtspunten en bouwstenen voor de praktijk. Gent: VBJK. www.educare.vbjk.be

Van Laere, K. (2023). Warme transities en educare in het kleuteronderwijs. In VLOR (Ed.), De toekomst van het onderwijs aan jonge kinderen (pp. 101-125). Brussel: VLOR.

Van Laere, K., & Vandenbroeck, M. (2016). The (in) convenience of care in preschool education: examining staff views on educare. Early Years, 1-15.

Van Laere, K., & Vandenbroeck, M. (2017). Early learning in preschool: meaningful and inclusive for all? Exploring perspectives of migrant parents and staff. *European Early Childhood Education Research Journal, 25*(2), 243-257.

Van Laere, K., Van Houtte, M., & Vandenbroeck, M. (2018). Would it really matter? The democratic and caring deficit in 'parental involvement'. *European Early Childhood Education Research Journal, 26*(2), 187-200.

STELLING 1

STELLING 2

Kinderbegeleiders en kleuterleerkrachten die samenwerken in de klas, hebben een even belangrijke rol in de taalondersteuning aan kinderen.

Ik ga in dialoog met ouders over de talen die zij thuis spreken en over hun ideeën over het meertalig opvoeden van hun kind.

STELLING 3

STELLING 4

Inzetten op talige interacties over eten tijdens eetmomenten met kinderen (vieruurtje, middageten …) is effectiever dan een voorbereide activiteit met een woordenschatlijst over eten.

Bij een kind dat (nog) weinig spreekt, blijf je het best bij eenvoudige vragen en woordenschat.

STELLING 5

STELLING 6

Een warme vertrouwensrelatie tussen begeleider en kind is een voorwaarde om de taalontwikkeling te ondersteunen.

Kinderen die Nederlands boven op een andere taal leren, hebben een voorsprong in hun ontwikkeling.

STELLING 7

STELLING 8

Dagelijkse kringmomenten met de volledige klas zijn een effectieve manier om de luistervaardigheden van élk kind te bevorderen.

Aandacht voor een rijker taalaanbod tijdens routine- en zorgmomenten zou prioritair moeten zijn.

STELLING 9

STELLING 10

Kijken en luisteren is even belangrijk als vragen stellen om taal uit te lokken bij kinderen.

Het is belangrijk dat kleuterschool en buiten- en voorschoolse kinderopvang een gemeenschappelijke visie ontwikkelen over taalontwikkeling bij kinderen.

